

מהות התרועה כזיכרון לטובה או כהמלכת ה'

הרב יוסף גולדברג

בני ברק

דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון וזכרון תרועה מקרא קדש (כג כד).

בביאור 'זכרון תרועה' כתב הרמב"ן - אבל "זכרון תרועה", כמו יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט א), יאמר שנריע ביום הזה ויהיה לנו לזכרון לפני השם, כמו שנאמר להלן (שם י י) ותקעתם בחצוצרות והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם, עכ"ד.

והנה במהות התרועה כתבו המפרשים והבין מלך (ר"ה עמ' קמז) שעניינו הוא לקדם פני הופעת המלך, ולהמליכו עלינו, ומכוח זכות ההמלכה אנו נזכרים לפניו לטובה עיי"ש באריכות.

אך לענ"ד דבר זה צע"ג ואינו מסתבר כלל, כי העיקר חסר מן הספר שלא נתפרשה כלל ועיקר בפסוקים עניין ההמלכה, ואף שכתב בבן מלך שזהו לרוב פשטותו, לא מסתבר כלל, ועוד יש לתמוה שמה עניין המלכת ה' בראש השנה, ואף שכתב בבן מלך שבראשית השנה יש להמליך את הקב"ה מחדש, צ"ע כי היכן מצאנו עניין המלכת מלך כל שנה מחדש, ובכלל הרי לא מצינו המלכת הקב"ה בפעם הראשונה, שעתה חוזרים וממליכים אותו, ובכלל לא מצינו נזכר כלל ענין המלכת ה' בכל כתבי הקודש.

ובפרט יש לתמוה שדבר זה שנמשל הקב"ה כמלך ישראל, הוא רק במקצת כתובים ועיקר היחס בין ישראל להקב"ה הוא כעם ואלוקיו כמבואר בכל התורה כולה פעמים אין ספור, וא"כ תמוה לומר שחוגגים את המלכתו בו בשעה שיחסנו העיקרי אל ה' הוא כאלוקים ולא כמלך העולם, זאת ועוד מצינו בכמה מקומות שחידשו בני ישראל את הברית עם הקב"ה שאנו עמו והוא אלוקינו, במעמד הר סיני ובחומש דברים, ואצל יהושע ויאשיהו וכדומה, ומעולם לא נחשב כהמלכה ולא היה בו תקיעת שופר וכדומה אלא נחשב ככריתת ברית.

מכל הטעמים האלו נראה שיש לפרש הפסוק פשוטו כמשמעו, ולמה לנו להוסיף טעם על המבואר בפירוש במקרא, שהתרועה בשופר עניינה להעלות זכרונינו לפניו

לטובה, והוא כעין אמירה אנה תזכרנו לטובה, והתרועה בא להעלות זכרוננו והברית שכרתנו עימו לטובה, ע"י עצם פעולת התרועה. וכן כתבו הרשב"ם כאן וכן והרמב"ן בפירושו ובדרשתו לר"ה ולא הזכירו כלל ענין ההמלכה.

וענין הזיכרון לפני הקב"ה בא במקומות רבים ונביא חלק מהם, נאמר (ירמיהו יד כא) – 'זכר אל תפר בריתך אתנו'. שהקב"ה יזכור את הברית והחסד שכרת עם ישראל, ונאמר (תהלים קה ח) – 'זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור'. ונאמר (תהלים קו מה) – 'ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו'. ונאמר (תהלים קיא ה) – 'טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו'. וכע"ז נאמר בעמוס (א ט) בדברי תוכחתו לצור שמאשימם – 'ולא זכרו ברית אחים'. ובשעה שהקב"ה שומע תרועתם של ישראל ונזכר בעמו מתקיים מה שנאמר (ירמיהו לא יט) – כי מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'. ונאמר (תהלים קטו יב – יג) ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן. יברך יראי ה' הקטנים עם הגדלים.

והזיכרון ע"י תרועה נתפרשה בחומש במדבר ג"כ כמו שכתבו הראשונים במדבר (י ט-י) – 'וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצרר אתכם והרעתם בחצצרת ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאיביכם. וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם.

ולכן אומרים ועושים עניין הזיכרון תרועה בעת צרה של עצירת גשמים כמבואר במשנה במסכת תענית (טו). 'ומוסיף עליהן עוד שש. ואלו הן: זכרונות ושופרות'.

והנה יש הבדל בין התרועה של היציאה למלחמה והתרועה של מעמד ההקרבה ביו"ט בביהמ"ק, שזוהו תרועה מתוך פחד ואימה, וזהו תרועה מתוך שמחה וחג, ובשניהם המטרה הוא להיזכר לפני ה' לטובה, ונראה לומר שבראש השנה הוא שילוב של שני סוגי התרועות שמצד אחד התרועה באה בבקשה שיגזור עלינו שנה טובה, מתוך יראת המשפט ומצד שני התרועה הוא לנו שמחה גדולה שהקב"ה זוכרנו לטובה כי אנו עמו והוא אלוקינו, וזהו העיקר שאנו מזכירים לפניו את בריתו עימנו ושמחים וטובי לב על אשר זכינו לכך, כמו שנאמר בנחמיה (ח ט – יב) – 'ויאמר נחמיה הוא התרשוא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את

דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעזכם. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם'.

וכן מפורש בפסוקי תהלים שהתרועה בראש השנה משולבת בכלי זמר ושירה מתוך שמחה והודאה להקב"ה, כנאמר (תהלים פא ב – ה) – 'הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב. שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב.

והנה יש מביאים ראיה מפרקי תהילים שעניין התרועה הוא המלכה, ולכל ענין המלכת ה', כגון – 'הריעו לה' כל הארץ פצחו ורננו וזמרו. זמרו לה' בכנור בכנור וקול זמרה. בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. ירעם הים ומלאו תבל וישבי בה. נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו. לפני ה' כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים' (צח ד-ט). ושאר מזמורים מעין אלו שבתהילים מזו וכן צו-צט

אך התרועה והשמחה הכתובה בפרק זה והפסוקים הדומים לזה, אינם תרועה לכבוד המלכת ה' אלא בטוי שמחה עצומה שמלכו של עולם בא לעשות צדק ומשפט ולהעניש את הרשעים ולגמול טוב לצדיקים, ושמחה זו היא המפורשת בתפילתינו בימים נוראים, – 'ובכן תן כבוד לעמך, תהלה ליראיך ותקוה טובה לדורשיך, ופתחון פה למיחלים לך. שמחה לארצך, וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו. ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידים ברינה יגילו, ועולתה תקפץ פיה. וכל הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'. והוא השמחה הגדולה הכוללת של השמים והארץ הים והנהרות ותבל ויושבי בה, כי כל הברואה מתלבשת בששון ושמחה, בניצחון הצדיקים ומפלת הרשעים בעת הופעת ה' למשפט עמים.

והטעם בזה שלא שמחים על עצם ההמלכה של ה', נראה שבשונה ממלך רגיל שלפני מלוכתו לא היה מלך ועתה נהיה מלך ולכן שמחים בזה, אך הקב"ה בורא העולם ומנהיגו, אין שנוי שחל במלכותו, וממילא אין מה לשמוח בזה, והשמחה הוא רק על בואו לשפוט את כל יושבי תבל בצדק ובמשפט, ולהושיע את עם ישראל ולבער

את הרשעים. (ורק ביום השבת מצינו ששמחים בו על עצם מלכותו וכאמרנו ישמחו במלכותך, כי זה לגבי בריאת העולם שאזי מלך שמו נקרא).

והשמחה הוא דייקא בעת הגאולה ולא בזמן הגלות שמלכותו בהסתר פנים, ובזה"ז לשמחה מה זו עושה .

והנה חז"ל קבעו בתפילות ימים אלו, שנבקש בתפילותינו על גלוי מלכותו ית', ועל ישועת ה' לעם ישראל, ובפרט באמירת מלכויות. ולפי דברינו יש להתבונן מה עניינו ביום ראש השנה.

ונראה שהרי קיבלו חז"ל שיום זה הוא יום הדין והמשפט לכל ברואי עולם. כמו שאמרו במשנה (ר"ה טז). – 'בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. ועל כן הוא יום בבחינת יראה ופחד שכן מי יצדק לפניו בדין כמאמר הכתוב (תהלים קמג ב) – 'ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי'. אך בפסוקי תהילים נתבאר שיום הדין והמשפט שיהיה לעתיד לבוא הוא יום גלוי מלכותו בכל העולם, ויום ישועת ישראל וסיום הגלות המר והנמהר ומפלת אומות העולם הרשעים, ולכן יום הדין הוא יום שמחה עד למאוד, וכל ברואי תבל ישמחו ויעלצו וירננו לפני הקב"ה על בואו למשפט, כנאמר בתהלים פרק צח

מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו. הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו. זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו. הריעו לה' כל הארץ פצחו ורננו וזמרו. זמרו לה' בכנור בכנור וקול זמרה. בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. ירעם הים ומלאו תבל וישבי בה. נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו. לפני ה' כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים

כי בשעה נשגבת זו שהקב"ה בא לשפוט את הארץ בעת הגאולה יתמו כל הרשעים, וכל הצדיקים יזכו לשכר טוב הצפון להם, ומתמלאת תכלית הבריאה.

והנה בכל שנה ושנה ביום הדין אף שעדיין לא הגיע עת הגאולה השלימה עכ"פ במידה מועטת, יום זה מוקדש לעונש ולמפלה לרשעים ולחיים טובים לצדיקים כמו שאמרו בגמ' (ראש השנה טז:) – 'אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של

בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה'.

ואשר על כן בכל שנה ושנה יש לשמוח בכל מאודינו על עשיית צדק ויושר בעולם, וזהו הטעם שיום זה יום שמחה גדולה כנאמר בנחמיה (ח ט – יב) – לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם'.

וכן מפורש בפסוקי תהלים שהתרועה בראש השנה משולבת בכלי זמר ושירה מתוך שמחה והודאה להקב"ה, כנאמר (תהלים פא ב – ה) – 'הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב. שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב.

וזהו הטעם שבכל תפילותינו בימי ר"ה העיקר הוא בקשה על גלוי מלכותו ית' בשלימות כי ביום המשפט בזעיר אנפין הזמן גרמא להתעורר ולבקש על יום המשפט הגדול והנורא, שאז תהיה הישועה בשלימות ולכן אנו מבקשים זאת בתפילתינו בימים נוראים, – 'ובכן תן כבוד לעמך, תהלה ליראיך ותקוה טובה לדורשיך, ופתחון פה למיחלים לך. שמחה לארצך, וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו. ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידיים ברינה יגילו, ועולתה תקפץ פיה. וכל הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'.

ואף שבימינו ר"ה הוא יום חיל ורעדה כי רק כשאנו מתבוננים בכללות על כל אנשי העולם אזי הוא יום שמחה, אך כאשר האדם הפרטי מתבונן בנפשו אזי אם חטא ונכשל בעבירות ועבר על איסורי התורה הרי הוא מתמלא חיל ורעדה איך יצדק בדין. ולכן נחשב יום זה כיום נורא ואיום.